

IKKINCHI JAHON URUSHIDAN 1991-YILGACHA BO'LGAN DAVRDA O'ZBEKISTONNING SIYOSIY-IJTIMOYIY HOLATI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich,

Navoiy shahar 23-sonli umumta'lim maktabi o'quv ishlari bo'yicha

direktor o'rinbosari

e-mail: ahmad.norbekov92@gmail.com

ORCID: 0009-0002-8667-7714

UDK 323(575.1)-053.81

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushidan 1991-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonning siyosiy-ijtimoiy holati hamda ushbu davrdagi mavjud vaziyat yuzasidan vujudga kelgan muammolar hamda ularning yechimlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Qayta qurish, siyosat, madaniyat, demokratik kuchlar, Farg'ona voqealari, respublika.

Аннотация: в данной статье рассматривается политико-социальное положение Узбекистана в период от Второй мировой войны до 1991 года, а также проблемы, возникшие в связи с текущей ситуацией в этот период, и их решения.

Ключевые слова: Перестройка, политика, культура, демократические силы, Ферганские события, республика.

Abstract: in this article reflects on the political and social situation of Uzbekistan in the period from World War II to 1991, as well as the problems arising from the current situation in this period, as well as their solutions.

Key words: Reconstruction, politics, culture, Democratic Forces, Fergana events, Republic.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Urushdan keyingi og'ir vaziyat hamda Qayta qurish siyosati natijasida mamlakatda yalpi kommunistik senzura zaiflashdi va deyarli yo'q holiga keltirdi. Uzoq vaqtdan buyon kutib kelingan hurfiylik va matbuot erkinligi pallasi boshlandi. "Qayta qurishning eng birinchi natijasi "oshkoralik" bo'ldi. Oshkoralik tazyiqi ostida sotsialistik mafkura o'zining "jozibadorligini" tobora yo'qotib bordi.

Oshkoralik natijasida sovet jamiyatining ahvolini tahlil qilish va mamlakat oliy darajasidagi siyosiy rahbariyatning yo'l qo'ygan xatolariga birinchi bor ochiqchasiga baho berishga qo'l urildi. Lekin shu bilan birga, "oshkoralik" O'zbekiston uchun o'zining bir qator salbiy tomonlari bilan ham namoyon bo'ldi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Muammoning o'rganilganlik darajasi tahlil qilinarkan, mazkur masala yuzasidan To'xliyev N. [2], Ziyoyev H.[3], Aminov B., Rasulov T. [4] hamda Jo'rayev N., Karimov Sh.[6] singari olimlar tadqiqot olib borishgan. Tadqiqot Ikkinchi jahon urushidan 1991-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonning siyosiy-ijtimoiy holatiga doir tadqiqotchi-olimlarning ilmiy materiallari hamda ushbu davr yuzasidan ochiq manbalariga joylashtirilgan ma'lumotlar asosida olib borilgan. Maqolada tarixiy-xronologik, vorisiylik, izchillik, qiyosiy-tarixiy tahlil, tarixiylik va xolislik kabi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

MUHOQAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). 1983-yilda Markaz tomonidan ataylab o'ylab topilgan uydirma asosida O'zbekistonda paxtani terish va qayta ishlashdagi "o'g'irlik", "qo'shib yozish", moliyaviy buzilishlarni tergov qilish bilan markaziy prokuratura va ichki ishlar organlari maxsus shug'ullandi [1; 45-b.]. Buning natijasida respublikadagi jamoa xo'jaliklari raislari va sovxoz direktorlarining 60%idan ko'prog'i, qishloq xo'jaligi yetakchi mutaxassislarining qariyb 45%i, har uch paxtachilik brigadasi boshlig'idan biri vazifasidan olib tashlandi (jami 40 mingga

yaqin fuqarolar tergov qilingan edi). Ularning aksariyat ko'pchiligi tergov izolyatorlarida bo'lishdi, turmalar va lagerlarga yuborildi. Agrosanoat xodimlariga nisbatan qilingan bu qatag'onlar O'zbekiston qishloq xo'jaligida kadrlar salohiyatini sezilarli ravishda zaiflashtirdi.

Boshqa respublikalarda ham katta "jinoyatlar" ochib tashlandi. Biroq "paxta ishi" eng shov-shuvli ish sifatida butun ittifoqqa namoyon qilindi. Bir qator Rossiya gazetalarining zo'r berishi tufayli "paxta ishi" "o'zbeklar ishi"ga aylantirildi. Matbuotdagi shovqin-suronli kampaniya ongli ravishda ataylab tashkil etilganligi yaqqol sezilib turardi, O'zbekiston aholisining qandaydir misli ko'rilmagan tarzda "boyib" ketganligi haqida afsonalar to'qib chiqarilgandi. "Paxta ishi"ni umumiy qoralashning salbiy ruhi butun o'zbek xalqiga nisbatan tatbiq etildi, bu o'z-o'zidan adolatsizlik edi. Bundan tashqari, yana shu narsa ham ma'lum ediki, qo'shib yozishlar, poraxo'rlik ma'lum darajada sotsializmni "ko'z-ko'zlash" maqsadida butun mamlakat xalq xo'jaligi hisobotlariga xos oddiy voqealarga aylanib qolganligi hech kimga sir emasdi. O'zbekistonga va o'zbek xalqiga nisbatan qilingan bu adolatsizlik xalq ommasini sovetlar rejimiga nisbatan nafratini oshirdi, munosabatini o'zgartirdi.

"Qayta qurish" jarayoni avvalboshdan oq, asosan, siyosiy sohani qamrab oldi. Iqtisodiy islohotlar esa, oqibatda bo'ysunuvchan ahamiyat kasb etdi, u iqtisodiyot qonunlari asosida emas, balki mafkuraviy andozalar tarzida amalga oshirildi. Oradan ko'p vaqt o'tmay jadallashib borilayotgan siyosiy jarayonlar bilan sust rivojlanayotgan iqtisodiyot o'rtasida katta farq ko'zga tashlana boshladi.

SSSRning tarkibiy qismi bo'lgan O'zbekiston ham "Qayta qurish" girdobiga tortildi, uning "qonunlariga" amal qildi. Jamiyat har tomonlama demokratiyalashuvining e'lon qilinishi, eng avvalo, sotsialistik xalq hokimiyati va o'zini-o'zi boshqarish rivojlanishidan iborat deb tushunildi. Shuning uchun ham u, avvalo sovet, saylov tizimini takomillashtirish, deputatlikka nomzodlarning shaxsiy va

ishchanlik fazilatlarini erkin va har tomonlama muhokama qilishni ta'minlash orqali amalga oshirilishi lozim edi. Biroq, 1987-yil iyun oyida mahalliy sovetlarga bo'lib o'tgan saylov hali bu jarayon "demokratiyalashuvdan" ancha uzoq ekanligini ko'rsatdi. O'zbekistonda 1987-yil 21-iyunda bo'lib o'tgan saylovda mahalliy sovetlarga 106484 kishi saylangan bo'lib, ulardan 37709 nafari, ya'ni 35,7% ishchilar, 29209 nafari yoki 27,7% kolxozchilar edi. Taajjubligi shundaki, respublika ishchilari tarkibida mahalliy millat vakillarining ulushi doimo ozchilikni tashkil qilganligi ma'lum. 1985-yilda respublika ishchilari orasida o'zbeklar 45,7% bo'lsa, aholi tarkibida esa ular 70%dan ortiq edi. Demak, saylangan deputatlar orasida o'zbek millatiga mansub ishchilar ozchilikni tashkil qilgan. Yoki boshqa bir nisbatni olaylik: 1987-yilda saylangan deputatlardan 47046 nafari KPSS a'zolari va a'zolikka nomzodlar bo'lib, (44,6%), partiyasizlar esa, 58448 deputatdan iborat edi (55,4%). O'zbekiston kompartiyasining a'zolari soni 642 mingdan ortiq ekanligini hisobga oladigan bo'lsak [2; 24-27-b.], hokimiyat organlaridagi bunday nisbat partiyaning respublika aholisi orasidagi salmog'iga mutlaqo to'g'ri kelmasdi, ya'ni partiya a'zolari respublika aholisining 3,3%dan kamrog'ini tashkil qilgani holda deputatlarning asosiy qismini tashkil etardi. Aslida esa, O'zbekiston kompartiyasi ham butun ittifoqda bo'lganidek respublikada yagona hukmron partiya bo'lib, kommunist bo'lmaganlar uchun hokimiyatda qatnashish avvalgidek qattiq cheklangan edi.

O'zbekistonda saylov tizimini demokratiyalashtirish maqsadida 1990-yil fevral-aprelda Respublika Oliy Sovetiga ko'p mandatli okruglar bo'yicha eksperiment sifatida saylov o'tkazib ko'rildi. Biroq yakkapartiyaviylik tizimi sharoitida bu yangilik rasmiyatchilikdan nariga o'tmadi. Chunki bu saylovlar Oliy Sovet tarkibini demokratlashtirmadi, aksincha, avval ishlab turgan Oliy Sovetga nisbatan deputatlar orasida ishchilar, kolxozchilar, xotin-qizlar, yoshlar soni kamayib ketdi, avvalgidek davlat hokimiyatining oliy organi deyarli mutlaq

partiya a'zolaridan iborat bo'lib qoldi, deputatlarning qariyb 95 %i kommunistlar edi. Lekin, bu saylovda ko'pgina okruglarda birinchi bor deputatlik mandatiga bir nechtdan nomzodlar da'vogarlik qildi. Shunga qaramasdan, 500 okrugdan 174 tasida muqobil nomzodlar ko'rsatilmadi.

Shuningdek, deputatlik vakolatlarining to'xtatilishi va saylovchilarning deputatni chaqirib olishi to'g'risidagi masala ham deputatlikka nomzodlarni ko'rsatish tartibi kabi (nomzodlarni partiya qo'mitalari ko'rsatardi) avvalgidek partiya qo'mitalari tasarrufida qolaverdi. Lekin saylov tizimida "demokratiya"ga amal qilinayotganini ko'rsatish maqsadida matbuot sahifalarida faqat deputatlarni chaqirib olish xollarining o'sish dinamikasini namoyish qilish bilan cheklandi: 1985-yilda O'zbekistonda turli darajadagi sovetlar deputatlarining vakolatlari 1216 kishida, 1986-yilda 2877 kishida to'xtatilgan. Lekin bu vakolati to'xtatilgan deputatlarning aksariyati o'zlarining deputatlik burchlarini yoki saylovchilarning nakazini bajarmaganligi uchun ular tomonidan chaqirib olinganligida emas, balki "paxta ishi" bilan bog'liq bo'lganligi uchun chaqirib olinganligi hozirgi kunda ma'lum.

Ijtimoiy-siyosiy sohada "Qayta qurish" siyosatining asosiy ziddiyati (ayniqsa, uning dastlabki davrida) KPSSning "rahbarlik roli"ni va uning yakkahukmronligini to'la saqlagan holda sovet jamiyatini demokratiyalashga intilishdan iborat ekanligida edi. KPSSning "rahbarlik roli" uning mutlaq yakkahokimlikka intilishida o'z ifodasini topgan. Partiya nafaqat mafkuraviy hukmronlikni, shuningdek, davlat organlari, sovetlar va kasaba uyushmalarining vazifalarini, ishlab chiqarishni boshqarishni ham o'z qo'liga mustahkam olgan edi. Har qancha "qayta qurish"lar amalga oshirilmasin, partiya o'zining cheklanmagan hukmronligini qo'ldan bermasligi tabiiy edi. Masalan, XIX partiya konferensiyasi (1988-y. iyun-iyul) ham sovet federatsiyasini demokratik prinsiplar asosida qayta qurish masalasiga to'xtalar ekan, "sotsialistik qardoshlik negizi" bo'lgan "Respublikalarning noyob ittifoqi"ni zaiflashtirib qo'yish mumkin degan

mafkuraviy aqidalar bilan muammoni hal qilishni rasmiyatchilik tomonga burib yubordi. Shuningdek, ittifoqdosh respublikalar o'rtasidagi bevosita (Markaz ishtirokisiz) aloqalar o'rnatish masalasiga uni "huquqiy jihatdan chuqur anglab chiqish"ni talab qiladi, deb ta'kidladi, konferensiya milliy respublikalarda milliy — rus ikki tillikni yoqlab chiqdi. Partiya konferensiyasining "qayta qurish" masalasiga bunday yondashuvi hukmronlikni qo'ldan bermaslikdan dalolat edi.

Respublikada tobora kuchayib borayotgan demokratik jarayonlar mustabid tuzum davrida yillar davomida to'planib qolgan salbiy illatlarning yuzaga chiqishiga sabab bo'ldi. 1989-yil may-iyun oylarida Farg'ona, Toshkent viloyatlarida va Andijon shahrida millatlararo mojarolar ro'y berdiki, u respublikada va butun mamlakatda g'oyat darajada katta shov-shuvga sabab bo'ldi hamda respublikada siyosiy vaziyatning keskin tus olishiga olib keldi. Bu mojaro shunchaki, oddiy bezorilikdan iboratdek ko'rinsa-da, lekin uning zaminida mustabid sovet tuzumi yillarida to'planib, pishib yetilgan, ertami-kechmi "portlashi" kutilgan milliy, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy muammolar yotgan edi [3; 36-b.].

Ikkinchi jahon urushi yillarida mustabid tuzum tomonidan deportatsiya qilingan bir qator xalqlar qatorida mesxeti turklari ham bo'lib, ular, asosan, aholi zich yashaydigan Farg'ona viloyatiga, bir qismi Andijon, Namangan va Toshkent viloyatlariga joylashtirilgan bo'lib, buning oqibatida ijtimoiy-iqtisodiy va millatlararo munosabatlarda qo'shimcha muammolarni yuzaga keltirgan edi. Bu muammolarga Sovet davlati o'z vaqtida e'tibor bermadi. Aksincha, "rivojlangan sotsializm" davriga kelib SSSRda "milliy masala butunlay hal qilindi" deb "tantana" qilindi. Biroq 1989-yil 24-mayda Quvasoy shahrida yoshlar o'rtasida (R.Nishonovning ta'rificha, "bir banka qulpinay" uchun) bo'lgan bezorilik millatlararo (mahalliy yoshlar bilan mesxeti turklar o'rtasida) to'qnashuvni keltirib chiqardi va bu mojaro Farg'ona vodiysida ommaviy tus oldi. Respublikaning siyosiy

rahbariyati yuzaga kelgan bu murakkab vaziyatni o'z vaqtida to'g'ri baholay olmadi. Natijada, oddiy mojaro Farg'ona, Marg'ilon, Qo'qon, Andijon, Namangan, Toshkentda aholining, ayniqsa, yoshlarning ommaviy chiqishlariga, millatlararo to'qnashuvlarga sabab bo'ldi.

Mudhish voqealardan keyin berilgan rasmiy bayonotlarga ko'ra, respublikada vujudga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy keskinlikdan ommaviy tartibsizliklarni, millatlar o'rtasida nifoq va to'qnashuvlarni keltirib chiqarishga uringan ekstremistik kuchlar turgan. Lekin shuni alohida ta'kidlash kerakki, urushning azob-uqubatlariga qaramasdan, majburan ko'chirib keltirilgan, och-yalang'och, holdan toygan, xo'rlangan xalqqa nisbatan o'zining insonparvarlik xislatini ko'rsatgan o'zbek xalqi, o'zining tabiiy mehmondo'stligini necha bor butun jahonga namoyish qilgan xalq uchun hech qanday ijtimoiy muhtojliklar millatlararo janjal tug'dirishga bahona bo'lib xizmat qila olmas edi. Bu ataylab uyushtirilgan siyosiy ig'vogarlik edi. Farg'onadagi mudhish voqea Sumgait, Boku, Tog'li Qorabog', O'sh-O'zgan va boshqa mintaqalarda xuddi shunday tarzda uyushtirilgan ig'vogarliklar bilan bir qatorda turar edi. Tub xalqlarning milliy uyg'onishini, tobora o'sib borayotgan milliy o'zlikni anglash jarayonini bostirish, asosiy va hayotiy muammolardan, "inqilobiy qayta qurish" rejalarining aniq barbod bo'lganligidan mamlakat aholisining e'tiborini chalg'itish uchun qora niyatli kuchlar tomonidan ataylab uyushtirilgan favqulodda holat edi [4; 55-b.].

NATIJALAR: Lekin Farg'ona fojialari sodir bo'lgan vaqtda O'zbekiston kompartiyasining birinchi kotibi lavozimida o'tirgan R.Nishonov va u boshliq siyosiy rahbariyat bu mudhish hodisalarning aniq mohiyatini tushunib yetmadi, uni siyosiy jihatdan to'g'ri baholay olmadi. Oqibatda begunoh insonlar hayotdan ko'z yumdi.

Farg'ona voqealaridan keyin O'zbekiston KP MKning birinchi kotibi lavozimiga saylangan I.A.Karimov va u boshliq siyosiy rahbariyat bu masalada prinsipial mavqeni egalladi. Ana shu fojiali voqealardan keyin

tez orada respublika Kompartiyasi MK, Oliy Soveti Rayosati va hukumatining qo'shma majlislarida O'zbekiston iqtisodiyoti va ijtimoiy sohasining ahvolini xolisona, tanqidiy nuqtai nazardan baholashga birinchi bor urinib ko'rdi.

O'zbekistondagi ijtimoiy-iqtisodiy ahvolni o'rganib, unga to'g'ri baho berar ekan, I.A.Karimov matbuot konferensiyasida: "O'zbekiston yana bir "Farg'ona"ga chidab tura olmaydi", degan edi. Bu, aslida, yangi rahbarning respublikadagi ahvolni tubdan o'zgartirishga azm-u qaror qilganligidan dalolat edi.

Ommaviy axborot vositalari tomonidan hamisha ham xolisona yoritib berilmagan ana shu hodisalar o'zbek xalqining milliy o'z-o'zini anglashini kuchaytirib, respublikaning ijtimoiy-siyosiy hayotida burilish boshlanishiga sabab bo'ldi. Respublika ziyolilari va siyosiy kuchlari ana shu tahlikali kunlarda siyosiy va ma'naviy jihatdan yuksak mavqeni egalladilar. Fojianing asl sabablarini ochib tashlash, o'z xalqining shon-shuhrati va qadr-qimmatini himoya qilish yo'lidagi o'zlarining mashaqqatli urinishlarida ular respublikaning eng keskin muammolarini birinchi bor oshkora ravishda muhokamaga qo'ya boshladilar.

Respublikada keng munozaralarga sabab bo'lgan muammolardan biri o'zbek tiliga davlat tili maqomini berish masalasi bo'ldi. Bu muammo yuzasidan demokratik kuchlar tomonidan boshlangan harakat qudratli tus oldi, unda ziyolilar, talabalar va yoshlar faol ishtirok etdilar. R.N.Nishonov boshchiligidagi respublika rahbariyati bu harakat o'rta tashlagan muammoni hal qilishga emas, aksincha, bu harakatni "jamiyatga qarshi" qaratilgan xatti-harakat deb baholab, uni barham toptirishga, qonunchilik, oshkoralik va ommaviylik talablariga rioya qilish oqimiga burib yuborishga urindi. Matbuotda, televideniye va radioda o'zbek tilini rivojlantirish muammolari, davlat tili va boshqa tillarning huquqiy jihatlari, rus tilining vazifalari va maqomi xususida munozaralar avj oldirildi. Ayniqsa, rus tilining maqomi to'g'risidagi masala tevaragida qizg'in tortishuvlar bo'ldi — bu til ikkinchi davlat tili

bo'lishi kerakmi yoki millatlararo aloqa tili bo'lib qolishi kerakmi, degan masala hammani o'ziga jalb qilgan edi.

Demokratik kuchlar qo'ygan masalani I.A.Karimov boshchiligidagi yangi rahbariyat o'z vaqtida anglab yetdi va uni hal qilishga kirishdi. Natijada, "O'zbekiston SSRning davlat tili to'g'risida"gi qonun 1989-yil oktyabrda qabul qilindi. O'zbek tili davlat tili deb e'lon qilindi. Ish yuritish sekin-asta o'zbek tiliga o'tkazila boshlandi, uni o'rganishni yaxshilash yuzasidan aniq chora-tadbirlar belgilandi. Ayni vaqtda rus tilini va respublikada yashovchi boshqa xalqlarning tillarini o'rganish uchun shart-sharoitlar yaratilishi lozim edi, tilni o'rganishning ixtiyoriyligi va uni tanlash huquqi qonunda belgilab qo'yildi. Bu qonunning qabul qilinishi o'zbek xalqi, shu xalq milliy o'z-o'zini anglashining o'sishi, respublikada millatlararo hamjihatlikning saqlanib qolishi uchun juda katta ahamiyatga ega bo'ldi.

O'zbekistonda Prezidentlik boshqaruvining joriy qilinishini bir qancha omillar, eng avvalo, SSSRda 1990-yil boshlariga kelib mustabid davlat siyosiy inqirozining kuchayganligini taqozo etdi. Shuningdek, bu inqiroz iqtisodiyotda va ijtimoiy-siyosiy sohada qilingan va Markazning ittifoqchi respublikalar bilan aloqalarni yangilashga qaratilgan islohotlarining barbod bo'lishi bilan ham namoyon bo'ldi. 1990-yil martda Litvaning mustaqil davlat deb e'lon qilinishi, Latviya bilan Estoniyaning SSSR tarkibidan chiqishga faollik bilan ochiqchasiga tayyorgarlik ko'rayotgani unitar Sovet davlatining haqiqiy yemirilishi boshlanganidan dalolat edi [2; 29-b.].

O'zbekiston xalqi oshkoralik va demokratiyalashtirishdan, milliy va ma'naviy qadriyatlarini tiklashdan, o'z haq-huquqlarini, jumladan, o'z taqdirini o'zi belgilash va iqtisodiy hamda siyosiy jihatdan ittifoq hokimiyati tuzilmalariga qaramlikdan xalos bo'lish huquqlarini amalga oshirishdan tobora ko'proq manfaatdor ekanliklarini ochiq namoyon qila boshladilar [5].

1990-yil iyunda KPSSning navbatdagi syezdiga tayyorgarlik ko'rish doirasida O'zbekiston Kompartiyasining XXII syezdi

bo'lib o'tdi. Syezdda respublika yangi rahbariyatining shijoati va tashabbuskorligi yaqqol sezilib turdi. Syezd (I.A.Karimovning siyosiy ma'ruzasini tingladi. Unda respublikadagi ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatga quyidagicha baho berilgan edi: — Mamlakatda murakkab tanglik vaziyati vujudga keldi. Shu bilan birga, jamiyatni insonparvar, demokratik prinsiplar asosida tezlik bilan tubdan yangilash uchun ittifoq siyosiy rahbariyatida tayyor muqobil yo'l yo'q edi, bo'lishi ham mumkin emasdi. O'zbekiston ham tanglik holatini boshdan kechirayotgan edi. I.A.Karimov O'zbekistonning tanglik holatini ta'riflar ekan, quyidagilarni ta'kidlagan edi: "Shunday katta resurslarga, ishlab chiqarish va fan-texnika salohiyatiga, qulay tabiiy-iqlim sharoitlariga va, eng asosiysi, shunday mehnatsevar xalqiga ega bo'lgan respublika qanday qilib asosiy iqtisodiy va ijtimoiy mezonlar bo'yicha mamlakatda eng oxirgi o'rinlardan birida bo'lib qoldi, haqli sur'atda tanglik holati deb ataladigan holat darajasiga borib qoldi?" Bu savol avvalo Markazga qaratilgan edi.

Respublikadagi Farg'ona voqeasi va boshqa dramatik voqealar (bular haqida ochiqdan-ochiq aytib o'tildi) mahalliy partiya, sovet idoralari, jamoat tashkilotlari xalqdan ajralib qolganligi, uning dardlari va ehtiyojlaridan butunlay bexabar ekanliklari, mansabdorlarga oid huquqbuzarliklar va korrupsiyaning ko'payganligi, ijtimoiy-maishiy sohaning haddan tashqari o'z holiga tashlab qo'yilgani tufayli ro'y berdi. Shoshilinch tarzda ko'rilgan chora-tadbirlar: paxta yakka hokimligiga barham berilishi, uni tayyorlashning barqarorlashtirilishi, paxta terimi uchun to'lanadigan qo'shimcha haqlar va paxta narxining qayta ko'rib chiqilishi, kam ta'minlangan aholiga yordam ko'rsatilishi. shaxsiy yordamchi xo'jaliklar yer maydonlarining kengaytirilishi va boshqa bir qator chora-tadbirlar respublikada keskinlikning ortib borishini ma'lum darajada pasaytirishga yordam berdi.

Ma'ruzada Respublikada bozor munosabatlarini joriy qilishning obyektiv zarurligi alohida ko'rsatilib, unda shunday nuqtai nazar ta'kidlab o'tildiki, unga muvofiq

bozor iqtisodiyotiga o'tish aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan belgilangan chora-tadbirlar majmui bilan birgalikda amalga oshirilishi zarur edi.

Syezd Respublikani siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy rivojlantirish va millatlararo munosabatlarga doir muammolarning butun majmuini hal qilishda muhim bo'g'in O'zbekistonning milliy davlatchiligini mustahkamlashdan, uning chinakam siyosiy mustaqilligini ta'minlashdan iborat deb hisobladi. Biroq mafkuraviy faoliyatning yaxlit va barqaror konsepsiyasi hali yo'q edi. Shu bois milliy madaniyatni qayta tiklash kompartiyaning asosiy mafkuraviy muammosi sifatida ilgari surildi. O'zbekiston kompartiyasining XXII syezdi KPSSning bo'lajak XXVIII syezdi yakunlari bo'yicha o'zining yana bir majlisini o'tkazish, unda Respublika partiya tashkilotining dasturiy va ustav hujjatlarini qabul qilish huquqini o'zida saqlab qoldi.

I.A.Karimov boshchiligidagi siyosiy rahbariyat Respublikada yuzaga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy tanazzuldan chiqish choralari Markazdan so'ramagan holda mustaqil ravishda belgilash yo'lidan bordi. Shunga ko'ra, Respublika xalq xo'jaligini bozor iqtisodiyotiga o'tkazishning o'ziga xos yo'lini mustaqil tarzda belgilay boshladi [6; 99-105-b.]. Dastlab "O'zbekistonning iqtisodiy mustaqilligini shakllantirish konsepsiyasini" tayyorlashga kirishildi. Konsepsiya Respublika, Davlat reja qo'mitasi,

Moliya vazirligi, boshqa vazirliklar, idoralar, ilmiy-tadqiqot institutlari, viloyatlar va Toshkent shahar ijroiya qo'mitalari bilan hamkorlikda tayyorlandi. Shuning asosida "O'zbekiston xalq xo'jaligini sog'lomlashtirish va bozor iqtisodiyotiga o'tishning asosiy prinsiplari" ishlab chiqildi va u 1990-yil 17-oktyabrda umumxalq muhokamasi uchun e'lon qilindi. Respublika aholisi bu muhim hujjatni muhokama qilishda faol ishtirok etdi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Ko'rinib turibdiki, Respublikaning yangi siyosiy rahbariyati vujudga kelgan ijtimoiy- siyosiy vaziyatdan chiqish uchun xalq ommasiga tayangan holda iqtisodiy va siyosiy islohotlarni ildam va samarali qilib amalga oshirish, fuqarolarni davlat yo'li bilan ijtimoiy va huquqiy jihatdan himoya qilish, O'zbekistonning siyosiy suverenitetiga erishish asosida milliy davlatchilikni barpo qilish yo'lida mustaqil harakat qila boshladi.

O'zbekiston xalqlarining manfaatlarini ko'zlab I.A.Karimov tashabbusi bilan amalga oshirilgan ana shu dastlabki tadbirlarning o'ziyoq Prezidentlik boshqaruvining o'z vaqtida ta'sis etilganligidan dalolat berardi. 1990-yil 20-iyunda Respublika Oliy Soveti tomonidan qabul qilingan "Mustaqillik Deklaratsiyasi" ana shunday tadbirlardan edi. Bu muhim hujjat O'zbekistonning mustaqillikka erishishida qo'yilgan navbatdagi muhim qadamlardan biri edi.

ADABIYOT VA MANBALAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi – Q harfi. Toshkent.: Davlat ilmiy nashriyoti. 2005. – 350 bet.
2. To'xliyev N. O'zbekiston Respublikasi. Toshkent, 2001. – 350 bet. 24-27-bet.
3. Ziyoyev H. O'zbekiston mustaqilligi uchun kurashlar tarixi. Toshkent.: "Sharq", 2001. – 438 bet.
4. Aminov B, Rasulov T. Vatan yurakdagi javohir. Toshkent.: "O'qituvchi", 2001. – 158-bet.
5. Norbekov, A. (2023). Legal nihilism: ideological foundations. Modern Science and Research, 2(9), 88-90.
6. Jo'rayev N., Karimov Sh. O'zbekiston sovet mustamlakachiligi yillarida. Toshkent.: "Sharq", 2005. – 720 bet.